

УДК 327(581)

Андрій Моренчук,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,

Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Morenchuk.Andriy@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-2394-9046;

Нікіта Колесниченко,

студент факультету міжнародних відносин,

Волинський національний університет імені Лесі Українки;

kolesnychenko.nikita2018@vnu.edu.ua

DOI 10.29038/2524-2679-2023-01-31-44

МІЖНАРОДНІ НАСЛІДКИ ВИВЕДЕННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ ВІЙСЬК З АФГАНІСТАНУ

Аналізуються міжнародні наслідки виведення військових контингентів США з Афганістану. Відзначається, що цілі, які США переслідували в Афганістані, мали як економічний, так і геополітичний характер. Так, Вашингтон прагне отримати доступ до енергетичних ресурсів. Також США через Афганістан посилюють свою присутність і вплив у регіоні, реалізують політику стримування стосовно держав-конкурентів, таких як РФ, Китай, Індія та Пакистан. Указується, що важливим чинником, який впливає на розвиток ситуації в регіоні, є рух «Талібан». Він був сформований в умовах громадянської війни в Афганістані жителями переважно південних і східних районів – пуштунів. Під керівництвом Мохаммеда Омара таліби поширили свій контроль на більшу частину Афганістану, відкинувши владу моджахедів. У 1996 р. вони проголосили утворення Ісламського емірату Афганістан. На підконтрольних територіях вони встановили шаріат у найжорсткішому його тлумаченні, жорстоко переслідуючи інакодумців і забороняючи здобутки західної цивілізації. Режим талібів в Афганістані був повалений у 2001 р. в ході антитерористичної кампанії, ініційованої США після терактів 11 вересня. Виведення американських військ з Афганістану влітку 2021 р. створило сприятливі умови для швидкого просування талібів і захоплення ними країни. Це призвело до дестабілізації регіону та зниження престижу США. З іншого боку, активізували свої зусилля інші регіональні гравці. Так, змінив свою політику щодо «Талібану» Іран – налагоджується

співпраця між країнами, незважаючи на ідеологічні розбіжності. Росія позиціонує себе в ролі гаранта безпеки країн Центральної Азії. Водночас в односторонньому порядку діяти в Афганістані їй доволі важко, оскільки накладається негативний імідж, набутий за роки радянської інтервенції. Китай, якого непокоять зв'язки «Талібану» з Ісламським рухом Східного Туркестану, також пішов на тіснішу співпрацю, отримуючи, відповідно, додаткові гарантії своєї безпеки. Безпекові завдання й прагнення знайти додаткові важелі протидії Пакистану також підштовхують до співпраці з «Талібаном» Індію. Загалом констатується, що мета суб'єктів, які беруть участь у цьому питанні, – убезпечити свої сфери впливу й не допустити поширення афганської кризи за його межі.

Ключові слова: «Талібан», Афганістан, США, тероризм, іслам, фундаменталізм, міжнародні відносини.

Morenchuk Andrii,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0002-2394-9046;

Kolesnychenko Nikita,

Lesya Ukrainka Volyn National University

INTERNATIONAL CONSEQUENCES OF THE WITHDRAWAL OF AMERICAN TROOPS FROM AFGHANISTAN

The international consequences of the withdrawal of US troops from Afghanistan are analyzed. It is noted that the goals pursued by the United States in Afghanistan were both economic and geopolitical. Yes, Washington is seeking access to energy resources. The United States is also stepping up its presence and influence in the region through Afghanistan, pursuing a policy of containment against competing countries such as Russia, China, India and Pakistan. It was formed during the civil war in Afghanistan by residents of mostly southern and eastern areas – Pashtuns. Under Mohammed Omar, the Taliban extended their control to much of Afghanistan, rejecting Mujahideen rule. In 1996, they proclaimed the formation of the Islamic Emirate of Afghanistan. In the controlled territories, they established Sharia in its harshest interpretation, brutally persecuting dissidents and banning the achievements of Western civilization. The Taliban regime in Afghanistan was overthrown in 2001 during an anti-terrorist campaign initiated by the United States after the 9/11 attacks. The withdrawal of American troops from Afghanistan in the summer of 2021 created favorable conditions for the rapid advance of the Taliban and their capture of the country. This has destabilized the region and reduced the prestige of the United States.

On the other hand, other regional players have stepped up their efforts. Yes, Iran has changed its policy towards the Taliban – cooperation between the countries is being established, despite ideological differences. Russia positions itself as a guarantor of security in Central Asia. At the same time, it is quite difficult for Afghanistan to act unilaterally, as it has a negative image acquired during the years of Soviet intervention. China, which is concerned about the Taliban's ties to the Islamic Movement of East Turkestan, has also worked more closely to gain additional security guarantees. Security challenges and the desire to find additional leverage to counterbalance Pakistan are also pushing India to cooperate with the Taliban. In general, it is stated that the goal of the actors involved in this issue is to secure their spheres of influence and prevent the spread of the Afghan crisis beyond its borders.

Key words: «Taliban», Afghanistan, USA, terrorism, Islam, fundamentalism, international relations.

1. ВСТУП

Постановка наукової проблеми. Однією з найрезонасніших подій 2021 р. стало виведення США з Афганістану та утвердження там при владі руху «Талібан». При цьому важливо з'ясувати як причини, так і міжнародні наслідки цих процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відносини США та Афганістану привертають увагу багатьох дослідників. Так, системно акцентує свою увагу на стратегії США в Афганістані Н. Шапіро [1–3]. Зокрема, він аналізує й переосмислення афганської політики адміністрацією Дж. Байдена. Багато дослідників розглядають політику США щодо Афганістану крізь призму геополітичних інтересів США в регіоні. Саме на цей аспект звертають увагу В. Зименкова [4], А. Фролов [5].

Також під час розгляду відносин США та Афганістану важливо звертати увагу на рух «Талібан», який є суттєвим фактором розвитку ситуації в регіоні. Переважно у своїх працях розкривали «Талібан», зокрема історію його виникнення, ідеологію та політику, Р. Абдулло (крізь призму становища Таджикистану в регіоні) [6], М. Анпілогова (у контексті радикалізації ісламу) [7], Н. Арчаков (особливу увагу зосередив на коренях ідеології талібів) [8], О. Князев (розглядав історію «Талібану» в 1990-х рр.) [9], В. Бойко (досліджував прояви державної політикиталібів) [10], Є. Васецова (досліджувала роль руху в регіоні) [11], О. Карпачова (розглядала історію «Талібану» в міжнародній політиці) [12], А. Рашид (відстежує зв'язок між талібаном і геоекономічними інтересами

в Центральній Азії) [13], Р. Лабав'є (досліджував еволюцію співпраці з талібами) [14]. Одночасно як на історії «Талібану», так і на розвитку політики США щодо них за часів адміністрації Біла Клінтона, зосередив свою увагу С. Шенін [15]. Історію перетворення Афганістану на осередок терористів розглядали зарубіжні автори М. Флазерті, Д. Отавей і Дж. Стівенс [16].

Мета дослідження – на основі аналізу позицій низки держав простежити міжнародні наслідки виведення військ США з Афганістану.

Методи дослідження. Дослідження міжнародних наслідків виведення американських військ з Афганістану здійснюється із застосуванням низки методів. Важливим є порівняльний аналіз, що застосовується для співвіднесення позицій, які існують в експертному співтоваристві й для компарування різних об'єктів одного типу: наприклад позицій держав і реакції на проблему. Використовується метод івент-аналізу, або аналіз подій, заснований на спостереженні за динамікою подій у відносинах США та Афганістану з метою визначення основних напрямів їх розвитку й зміни політичної ситуації, яку вони створюють навколо себе.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цілі, які США переслідували в Афганістані, були як геополітичними (необхідність бути присутніми у важливому регіоні й впливати на регіональні країни), так і мали більш глибокий економічний сенс (закріплення в регіоні через його багатство природними ресурсами). Для Вашингтона ключовими завданнями в Афганістані були і є збереження політичних важелів впливу на афганські сили безпеки як важливий інститут політичного й економічного порядку, а також сприяння розширенню транзитного потенціалу й диверсифікації зовнішньої торгівлі. Через Афганістан Вашингтон реалізовує політику стримування стосовно держав-конкурентів, таких як РФ, Китай, Індія та Пакистан [4, с. 472].

Важливим фактором розвитку ситуації в регіоні останніми роками став рух «Талібан». Він сформувався в 1994 р. як одна з течій у громадянській війні в Афганістані. Складався переважно з пуштунів східного та південного Афганістану, які здобули освіту в традиційних ісламських школах – медресе. «Талібан» в перекладі з пушту буквально означає «учні».

У середині 1990-х рр., після виходу на авансцену талібів, основними сторонами конфлікту в Афганістані стали пуштунський південь, представлений «Талібаном», та непуштунська північ, представлена Північним альянсом («Об'єднаним ісламським фронтом порятунку Афганістану»). Під керівництвом Мохаммеда Омара рух «Талібан»

поширився на більшу частину Афганістану, відкинувши владу моджахедів. У 1996 р. проголошено Ісламський емірат Афганістан, а столицю перенесено до Кандагару.

Своєю метою таліби проголосили побудову ісламської держави в Афганістані, національною основою якої має бути пуштунський народ. На уявлення талібів про ідеальну ісламську державу вплинув кодекс честі пуштунів – Пуштунвалай, зведення неписаних правил і норм поведінки, що традиційно регулюють відносини в пуштунському середовищі.

На підконтрольних територіях таліби встановили шариат у найжорсткішому його тлумаченні. Методи, якими таліби керувалися, – знищення інакодумців і незгодних, усього того, що не вписувалося в рамки їх системи. Під забороною опинилися всі досягнення науки та техніки, західний спосіб життя тощо. За час існування Ісламського емірату Афганістан населення зазнало обмежень основних прав і свобод людини [11, с. 247].

Оскільки більша частина талібів були пуштунами, вони проводили жорстоку політику стосовно релігійних меншин, уключаючи вбивства мирного населення. Переслідуванням були піддані узбеки та таджики, шиїти-хазарці, які вважалися «фальшивими мусульманами» [6, с. 41–51]. У немилості були немусульманські меншини – індуси й сикхи, обмежені в можливостях виконання своїх релігійних обрядів [10, с. 30]. У 2000 р. державною мовою визнана пушту, а мова дарі опинилася поза законом, хоча й була рідною для більшості релігійних меншин [7, с. 142]. Ісламський емірат Афганістан визнали три країни – Пакистан, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати.

Таліби контролювали більшу частину країни, поки їх режим не був повалений у результаті вторгнення США в Афганістан у грудні 2001 р. Приводом стали теракти 11 вересня та підтримка талібами Усами бен Ладена. Під час попереднього правління угруповання частина північного сходу була під контролем Північного альянсу, який значною мірою зберіг міжнародне визнання як продовження тимчасової Ісламської держави Афганістан. Пізніше «Талібан» перетворився в повстанський рух для боротьби з підтримуваною США адміністрацією Карзая й Міжнародними силами сприяння безпеці під керівництвом НАТО (ISAF) в Афганістані.

У 2006 р. «Талібан» проголосив створення нової держави – Ісламського емірату Вазірістан на території Пакистану в зоні племен, яка здавна слабо контролювалась Ісламабадом. Це квазідержавне утворення стало надійним оплотом талібів, які так зуміли зміцнити позиції та заявити про себе як про політсилу, із якою регіональним та світовим гравцям доводиться рахуватися.

Після виведення військових місій НАТО й США з Афганістану у 2014 р. рух «Талібан» прагнув створити новий імідж усередині країни та в очах світової спільноти. Дедалі активніше звучали заяви про мирні цілі політичного крила руху. Улітку 2018 р. таліби оголосили короткострокове перемир'я з чинною владою на час свята Ураза-байрам. Від методів прямого примусу таліби поступово перейшли до методів більш м'якого поширення ідеології.

Улітку 2019 р. між керівництвом «Талібану» й делегацією США проведено кілька раундів переговорів. У серпні 2019 р. «Талібан» поширив інформацію про те, що існує висока ймовірність підписання мирної угоди між рухом і США в присутності представника ООН [5, с. 249].

В американських виданнях відкрито говорилося, що як у моральному, так і в соціально-політичному сенсі рух «Талібан» набирає сили, наркотрафік кратно збільшився, афганці продовжують жити в злиднях. Незважаючи на величезні фінансові та матеріально-технічні вливання, афганські збройні сили не змогли захистити навіть самі себе, у їхніх лавах процвітало дезертирство, економічна допомога США обернулася нестримною корупцією, а героїнове виробництво в Афганістані займає істотний відсоток від загальносвітового. Невипадково тому таке видання, як *The New York Times*, убачало в американському перебуванні в Афганістані повну безперспективність [21, с. 34].

Адміністрація Байдена бачила відхід практично неминучим і шукала привід, щоб зробити цей крок, усвідомлюючи, що тим самим розпишуться у власному безсиллі, а престиж США як держави номер один у світі постраждає.

Здавалося, ситуація зрушила з місця, але на практиці після цього заговорили про нові виклики. Журнал «*The National Interest*» опублікував статтю під заголовком «Що Америка не роби, а Талібан контролюватиме Афганістан», у якій стверджувалося, що таліби з відходом останнього американського солдата, отримають бажане – країну у своє розпорядження. На підтвердження цієї тези автор навів такі дані: якщо у 2018 р. таліби контролювали 4 % округів, то у 2020 р. – 20 %, тоді як частка територій під контролем уряду знизилася з 50 до 30 % [5, с. 34–35; 47].

29 лютого 2020 р. у Досі (Катар) спецпредставник США Залмай Халілзад та повноважний представник руху талібів Абдулла Гані Барадар у присутності генсека НАТО Й. Столтенберга підписали мирну угоду, відповідно до якої американці повинні були залишити Афганістан протягом 14 місяців, а рух та уряд проведуть обмін полоненими. Проте вже 14 квітня Дж. Байден заявив, що почне виведення американських військ

з Афганістану 1 травня й закінчить його до 20-ї річниці подій 11 вересня 2001 р., тобто навіть раніше наміченого терміну [5, 35]: «Ми не можемо продовжувати розширювати чи збільшувати нашу військову присутність в Афганістані, сподіваючись створити ідеальні умови для виведення військ і чекаючи іншого результату» [17]. Саму війну він називав «вічною» [18].

Його заява одразу була розкритикована опонентами. «Байден проігнорував попередження своїх радників, що відхід може спровокувати відродження тих терористичних загроз, через які ми відправили на бій сотні тисяч солдатів за останні двадцять років», – писала «The New York Times» [32].

Захопивши всі великі міста в Афганістані, бойовики «Талібану» 15 серпня 2021 р. взяли Кабул. Перед цим вони заявили, що не штурмуватимуть місто й візьмуть його «мирним шляхом». Глава МВС Афганістану оголосив, що столицю буде передано талібам мирно. Двома останніми містами, які таліби захопили перед взяттям Кабула, стали Джалалабад та Мазарі-Шаріф. Їх швидке захоплення стало несподіванкою і для Заходу, і для афганського уряду.

За кілька годин після захоплення Кабула талібами президент Афганістану Ашраф Гані залишив країну. Багато держав спішно евакуювали співробітників своїх диппредставництв та найнятих на місці співробітників дипмісій із сім'ями.

Прогноз про те, що виведення іноземних військ з Афганістану слугуватимуть поштовхом до спроби «Талібану» захопити владу, виявився правильним. Військові зіткнення між талібами та афганським урядом спалахнули по всій країні. Захоплення 8 серпня талібами Кундузу – ключового міста на півночі країни, – стало величезним ударом для афганських сил безпеки.

Афганці, які співпрацювали з міжнародними силами НАТО, особливо боялися помсти талібів. Наступ «Талібану» змушував їх бігти разом із сім'ями, поки десятки країн закликали ісламістів, які захопили владу в Афганістані, безперешкодно випустити з країни як іноземців, так і афганців.

Як зазначило Deutsche Welle, чимало західних експертів переконані, що рішення США та НАТО про виведення військ було передчасним. В афганських урядових військах багато-хто вважав, що війська міжнародної коаліції не повинні були йти з країни, залишивши їх віч-на-віч з ісламістами [20].

За час спецоперації військових, що проводилась із середини серпня в аеропорту Кабула, удалось евакуювати понад 120 тисяч цивільних осіб. Більшість із них – афганці. Операція в аеропорту Кабула наприкінці серпня

стала мішенню терористів з угруповання ІД. Унаслідок їхнього теракту загинули близько 200 осіб поблизу аеропорту, зокрема 13 військових США. Американська армія у відповідь на це почала завдавати точкових авіаударів по ватажках ІД, які, імовірно, мали стосунок до нападу.

У США адміністрація Байдена зіткнулась із жорсткою критикою. На думку багатьох експертів та журналістів, Вашингтон не очікував, що таліби зможуть дуже швидко захопити владу в Афганістані, та безграмотно проводив процес виведення військ з афганської території. Критики дій Байдена вважають, що в результаті серії неправильних рішень військовим США довелось екстрено організувати операцію в аеропорту Кабула, безпеку якого забезпечити дуже складно. Деякі фахівці вказують на те, що було б правильно використовувати для евакуації людей авіабазу Баграм, яка розміщена поблизу афганської столиці, із якої війська США пішли ще до літа 2021 р. [20].

«Deutsche Welle» констатує, що блискавичне захоплення Афганістану талібами стало шоком для всього світу й свідченням провалу майже 20-річної місії США та НАТО, метою якої була побудова сучасної прозахідної держави [20].

Після падіння Кабула 15 серпня 2021 р. «Талібан» відновив контроль над Афганістаном. Посиленню талібів сприяли слабкість афганської армії, її корумпованість. Поширені випадки масового розкрадання палива, боєприпасів і запчастин, через які цілі військові частини виявлялися паралізованими та були не в змозі відбити атаки. За однією з версій, таліби користувалися послугами корумпованих чиновників і за хабарі набували зброї в афганських військових чинів. Водночас тривав процес зростання військового вишколу бойовиків.

Судячи із життєздатності руху, його соціальна база є стійкою та досить широкою. Причина лояльності населення полягає в тому, що тіньові структури влади в багатьох випадках працювали ефективніше за державні. Центральні органи влади не в змозі були комплексно реалізовувати соціальні та економічні проекти, яких так потребує населення [11, с. 253].

Утім, контроль за територіями в Афганістані – справа досить відносна: після відходу одних сил територія швидко займається іншими. А крім того, не можна забувати й про існування влади, яка не дуже задоволена, що американці вели переговори, минаючи їх. До всього іншого, сам рух «Талібан» далеко не однорідний. Крім нього, на афганському полі діють й інші гравці, уключаючи ІДІЛ [21, с. 35].

Швидке просування «Талібану» створило загрозу сценарію, схожого на громадянську війну, що спалахнула після виведення радянських

військ з Афганістану. Країни регіону посилили дипломатичні зусилля, оскільки вони не хотіли бути захопленими зненацька, якщо такий сценарій розгорнеться.

Багато держав регіону вирішили розв'язати власні проблеми безпеки. Зокрема, Тегеран, Москва та Пекін почали приймати делегації «Талібану», у той час як деякі з цих держав підтримують стабільність в Афганістані для розвитку регіональної торгівлі, боротьби з торгівлею людьми й контрабандою наркотиків, запобігання нелегальній міграції, інші розглядають нестабільність як можливість розширити свої сфери впливу [21].

Так, Іран, який має майже 900-кілометровий кордон з Афганістаном, хоче відігравати більшу роль у країні після виведення США. Тегеран опинився на межі війни з «Талібаном» у 1998 р. й співпрацював зі США для повалення цієї організації у 2001 р. Але зі зміною кон'юнктури після 2000-х років він почав співпрацювати з «Талібаном» проти присутності США в Афганістані. Особливо після того, як США активізували переговори про виведення військ із «Талібаном» у 2019 р., простежуємо значне зрушення у відносинах Тегерану з «Талібаном». Незважаючи на ідеологічні розбіжності, Іран визнає важливість продовження співпраці з «Талібаном», який став ключовим гравцем в афганській політиці [21].

Однак перспектива того, що таліби стануть єдиною силою Афганістану, із якого потрібно рахуватися, залишається визначальною для Ірану. Хоча поки що не було особливих суперечок із «Талібаном», який узяв під контроль райони поблизу кордону з Іраном (уключаючи прикордонні переходи), у Тегерані переважає думка, що уряд талібів в Афганістані становитиме загрозу для Ірану, його інтересів у середньо- й довгостроковій перспективах. Із цієї причини Іран висловив бажання використовувати афганське ополчення Фатеміюн (яке він неодноразово використовував в Сирії) також і в Афганістані.

Домінування традиційних культурних кодексів в обох адміністраціях, а також те, як ці, переважно релігійні адміністрації ставляться до сект меншин усередині їх, свідчать про те, що довгострокова стабільність у відносинах Афганістану й Ірану малоімовірна, якщо «Талібан» остаточно отримає повний контроль над країною.

Ще один важливий гравець, який докладає зусиль до політичного вирішення ситуації в Афганістані, підтримує контакти як із «Талібаном», так і з колишнім центральним урядом, – це Російська Федерація. Росія розглядає вихід США як реальну можливість для відновлення впливу Москви. Але, з іншого боку, не хоче, щоб утворений вакуум становив

загрозу її безпеці. Іншою підставою для занепокоєння також є те, що Афганістан може стати безпечним притулком для радикальних елементів, ворожих Росії, або підтримки сепаратистських груп у регіоні Кавказу.

6 серпня 2021 р. російська армія провела спільні військові навчання із Таджикистаном та Узбекистаном уздовж афганського кордону з метою залякування талібів, які взяли під контроль прикордонні райони. Росія позиціонує себе в ролі гаранта безпеки країн Центральної Азії вважаючи їх частиною своєї сфери впливу.

Однак малоімовірно, що Росія, яка має дуже негативний імідж серед афганців, унаслідок тривалого радянського вторгнення в їхню країну, розпочне збройну інтервенцію в односторонньому порядку.

Китайська Народна Республіка – ще один важливий гравець, який, як очікується, найближчим часом діятиме в Афганістані.

Головне занепокоєння Пекіна щодо Афганістану полягає в тому, що потрясіння в країні після виведення США можуть зробити регіон небезпечним. Китай стурбований, що відродження ІД та подібних формувань в Афганістані може підживити ІРСТ (Ісламський рух Східного Туркестану) у Сіньцзян-Уйгурському автономному районі. У цьому контексті одним зі сценаріїв, який викликає занепокоєння в Пекіна, є співпраця між «Талібаном» й ІРСТ. Після звинувачень, що звучать в останні роки, що члени ІРСТ навчаються талібами та відправляються до Китаю, Пекін виявив бажання створити військову базу у Вахані, прикордонному регіоні Афганістану.

Пекін визнав, що йому потрібно певною мірою співпрацювати з «Талібаном», щоб уникнути проблем в Афганістані. «Талібан» також позитивно відреагував на тепле ставлення Пекіна. Делегація «Талібану», відвідувала Пекін протягом 2021 р. на запрошення китайського уряду й пообіцяла не втручатись у внутрішні справи Китаю та не дозволяти використовувати території Афганістану угрупованням, які загрожують національній безпеці Китаю [37].

Пекін віддає перевагу стабільному Афганістану не лише для того, щоб не допустити впливу безладу в країні на регіон Сіньцзян, але й для забезпечення безпеки китайської ініціативи «Один пояс, один шлях».

Отже, Китай хоче відігравати активну роль в економічній сфері в Афганістані, але не хоче втручатись у військову.

Індія проводить політику в Афганістані, яку можна охарактеризувати як боротьбу із впливом свого традиційного суперника – Пакистану – та запобігання тому, щоб Афганістан став базою для екстремістських антиіндійських груп [37].

Адміністрація Нью-Делі, яка раніше уникала контактів із «Талібаном» на тій підставі, що та діяла під опікою Пакистану, змінила цю політику. Оскільки «Талібан» почав швидко розширювати територію свого контролю, Індія хотіла б бути активнішою в Афганістані, у рамках своїх зусиль зіграти більш активну роль на міжнародній арені [21].

3. ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, вакуум влади, який виник в Афганістані з виходом США та НАТО, викликає занепокоєння щодо безпеки й розпалює апетит багатьох регіональних суб'єктів. Такі країни, як Пакистан та Іран, намагаються розширити свої сфери впливу, створюючи угруповання ополченців або експлуатуючи нестабільність в Афганістані та вплив на «Талібан». Китай і Росія стурбовані, що нестабільність пошириться на їхні кордони та сфери впливу. Мета суб'єктів, які беруть участь у цьому питанні, – забезпечити свої сфери впливу й не допустити поширення афганської кризи за його межі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шапиро, Н. И. (2019). Преимущество и новации в политике США в Афганистане. *Мировая политика*, № 4, 26–45. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=31510. (accessed: 02.02.2022).
2. Шапиро, Н. И. (2018). Новые контуры стратегии США в Афганистане: анализ исследовательского дискурса. *Пути к миру и безопасности*, № 2 (55).
3. Шапиро, Н. И. (2018). Эволюция политической стратегии США в Афганистане. Безопасность и контроль над вооружениями 2017–2018. Преодоление разбалансировки международной стабильности. Москва: ИМЭМО РАН; Полит. энцикл.
4. Зименкова, В. В. (2016). Афганістан в геополітиці США в контексті виведення військ. *Гілея: науковий вісник*, № 107, 470–473.
5. Фролов, А. В. (2021). Администрация Байдена и ближневосточное наследие США. *Научно-аналитический журнал «Обозреватель-Observer»*, № 5, 29–46.
6. Абдулло, Р. (2002). Таджикистан и антитеррористическая кампания в Афганистане. *Центральная Азия и Кавказ. Лулео*, № 5 (23).
7. Анпилогова, М. И. (2018). Возникновение движения «Талибан» как следствие радикализации ислама. *10 корпус*, № 4, 140–144.
8. Арчаков, М. К. (2018). Природа и корни идеологических установок движения «Талибан». *Общество: политика, экономика, право*, № 5, 1–4.
9. Князев, А. А. (2021). К истории афганского движения «Талибан» (середина-вторая половина 1990-х гг.). *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Социально-гуманитарные науки*, № 21, 13–21.
10. Бойко, В. (2000). Контурсы государственной политики талибов. *Азия и Африка сегодня*, № 9, 26–34.

11. Васецова, Е. С. (2020). Движение «Талибан» и его роль в региональных политических процессах. *Социально-гуманитарные знания*, № 5, 244–254.

12. Карпачева, О. В. (2003). История движения «Талибан» в системе международных отношений. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Международные отношения*, № 1, 93–102.

13. Рашид, А. (2003). Талибан. Ислам, нефть и новая Большая игра в Центральной Азии. Москва: Библион.

14. Labeviere, R. (2000). *Dollars for Terror: The United States and Islam*. New York: Algora Publishing.

15. Шенин, С. Ю. (2012). Администрация Б. Клинтона и формирование движения Талибан в Афганистане (1993–1996 гг.). Саратов: *Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия История. Международные отношения*, т. 12, вып. 4, 76–81.

16. Ottaway, D. B., Stephens, J. (2001). Diplomats Met With Taliban Bin Laden. *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/10/29/diplomats-met-with-taliban-on-bin-laden/15c446d3-0c6e-4429-b8f3-9896951fc444/>. (accessed: 02.02.2022).

17. Biden announces withdrawal of all U.S. troops from Afghanistan by 9/11. (2021). *CBS News*. URL: <https://www.cbsnews.com/news/biden-afghanistan-troop-withdrawal-live-stream-2021-04-14/>. (accessed: 02.02.2022).

18. Biden defends decision to withdraw US troops from Afghanistan: «I was not going to extend this forever war» (2021). *Chicago Tribune*. URL: <https://www.chicagotribune.com/nation-world/ct-aud-nw-us-afghanistan-biden-20210831-xs6dz3hcu5g3lac2kp24mn-fksu-story.html>. (accessed: 02.02.2022).

19. Biden Blasted by Terrorism. Foreign Policy Experts Over Afghanistan Decision: «Such An Avoidable Shame». (2021). *The Daily Wire*. URL: <https://www.dailywire.com/news/biden-blasted-by-terrorism-foreign-policy-experts-over-afghanistan-decision-such-an-avoidable-shame>. (accessed: 02.02.2022).

20. США завершили вывод войск из Афганистана: *Deutsche Welle*, 2021. URL: <https://www.dw.com/ru/ssha-zavershili-vyvod-vojsk-iz-afganistana/a-59035982>. (accessed: 02.02.2022).

21. Hakkı Uygur, Rahimullah Farzam. (2021). What does US withdrawal from Afghanistan mean for regional countries? *IRAM*. URL: https://iramcenter.org/en/what-does-us-withdrawal-from-afghanistan-mean-for-regional-countries/?send_cookie_permissions=OK. (accessed: 02.02.2022).

REFERENCES

1. Shapiro, N. I. (2019). Preemstvennost' i novacii v politike SShA v Afganistane. *Mirova-ja politika*, # 4, 26–45. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=31510. (accessed: 02.02.2022).

2. Shapiro, N. I. (2018). Novye kontury strategii SShA v Afganistane: analiz issledovatel'skogo diskursa. *Puti k miru i bezopasnosti*, #2 (55).

3. Shapiro, N. I. (2018). Jevoljucija politicheskoj strategii SShA v Afganistane. Bezopasnost' i kontrol' nad vooruzhenijami 2017–2018. *Preodolenie razbalansirovki mezhdunarodnoj stabil'nosti*. Moskva: IMJeMO RAN; Politicheskaja jenciklopedija.

4. Zymenkova, V. V. (2016). Afghanistan v heopolitytsi SShA v konteksti vyvedennia viisk. *Hileia: Naukovyi visnyk*, № 107, 470–473.
5. Frolov, A. V. (2021). Administracija Bajdena i blizhnevostochnoe nasledie SShA. *Nauchno-analiticheskij zhurnal «Obozrevatel'-Observer»*, #5, 29–46.
6. Abdullo, R. (2002). Tadjhikistan i antiterroristicheskaja kampanija v Afganistane. *Central'naja Azija i Kavkaz. Luleo*, # 5 (23).
7. Anpilogova, M. I. (2018). Vozniknovenie dvizhenija «Taliban» kak sledstvie radikalizacii islama. *10 korpus*, # 4, 140–144.
8. Archakov, M. K. (2018). Priroda i korni ideologicheskikh ustanovok dvizhenija “Taliban”. *Obshhestvo: politika, jekonomika, pravo*. #5, 1–4.
9. Knjazev, A. A. (2021). K istorii afganskogo dvizhenija «Taliban» (seredina-vtoraja polovina 1990-h gg.). *Vestnik Juzhno-Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Social'no-gumanitarnye nauki*, # 21, 13–21.
10. Bojko, V. (2000). Kontury gosudarstvennoj politiki talibov. *Azija i Afrika segodnja*, # 9, 26–34.
11. Vasecova, E. S. (2020). Dvizhenie «Taliban» i ego rol' v regional'nyh politicheskikh processah. *Social'no-gumanitarnye znaniya*, # 5, 244–254.
12. Karpacheva, O. V. (2003). Istorija dvizhenija «Taliban» v sisteme mezhdunarodnyh otnoshenij. *Vestnik Rossijskogo universiteta druzhby narodov. Serija: Mezhdunarodnye otnoshenija*, # 1, 93–102.
13. Rashid, A. (2003). Taliban. Islam, neft' i novaja Bol'shaja igra v Central'noj Azii. Moskva: Biblion.
14. Labeviere, R. (2000). Dollars for Terror: The United States and Islam. New York: Algora Publishing.
15. Shenin, S. Ju. (2012). Administracija B. Klintony i formirovanie dvizhenija Taliban v Afganistane (1993–1996 gg.) *Saratov: Izvestija Saratovskogo universiteta. Novaja serija. Serija Istorija. Mezhdunarodnye otnoshenija*, t. 12, vyp. 4, 76–81.
16. Ottaway, D. B., Stephens, J. (2001). Diplomats Met With Taliban Bin Laden. *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/10/29/diplomats-met-with-taliban-on-bin-laden/15c446d3-0c6e-4429-b8f3-9896951fc444/> (accessed: 02.02.2022).
17. Biden announces withdrawal of all U.S. troops from Afghanistan by 9/11. (2021). *CBS News*. URL: <https://www.cbsnews.com/news/biden-afghanistan-troop-withdrawal-live-stream-2021-04-14/> (accessed: 02.02.2022).
18. Biden defends decision to withdraw US troops from Afghanistan: «I was not going to extend this forever war». (2021). *Chicago Tribune*. URL: <https://www.chicagotribune.com/nation-world/ct-aud-nw-us-afghanistan-biden-20210831-xs6dz3hcu5g-3lac2kp24mnfksu-story.html> (accessed: 02.02.2022).
19. Biden Blasted by Terrorism. Foreign Policy Experts Over Afghanistan Decision: «Such An Avoidable Shame». (2021). *The Daily Wire*. URL: <https://www.dailywire.com/news/biden-blasted-by-terrorism-foreign-policy-experts-over-afghanistan-decision-such-an-avoidable-shame> (accessed: 02.02.2022).
20. SShA zavershili vyvod vojsk iz Afganistana: Deutsche Welle, 2021. URL: <https://www.dw.com/ru/ssha-zavershili-vyvod-vojsk-iz-afganistana/a-59035982> (accessed: 02.02.2022).

21. Hakkı Uygur, Rahimullah Farzam (2021). What does US withdrawal from Afghanistan mean for regional countries? *IRAM*. URL: https://iramcenter.org/en/what-does-us-withdrawal-from-afghanistan-mean-for-regional-countries/?send_cookie_permissions=OK (accessed: 02.02.2022).

Матеріал надійшов до редакції 13.02.2023 р.

УДК 327.5:520"2022/2023"

Наталія Хома,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та міжнародних відносин,
Національний університет «Львівська політехніка»,
nataliia.m.khoma@lpnu.ua

ORCID ID: 0000-0002-2507-5741;

DOI 10.29038/2524-2679-2023-01-44-60

ЗМІНИ В ПОЛІТИЦІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ЯПОНІЇ 2022–2023 рр: АНАЛІЗ ЗМІСТУ ТА ЧИННИКІВ

Мета статті – аналіз змін, які відбуваються в політиці національної безпеки та оборони Японії, з'ясування їх причин та прогноз імовірних наслідків. Методологія дослідження опирається на інституційний аналіз. Розглянуто комплекс дій, рішень, позицій владних інституцій Японії щодо безпеки й оборони держави в умовах зростання напруги в Індо-Тихоокеанському регіоні. З'ясовані форми співпраці Японії у сферах безпеки та оборони з державами-партнерами, передусім у межах G7 та різноманітних альянсів, діалогів (AUKUS, QUAD й ін.). Вивчено реакції на зміну безпекової та оборонної політики Японії в різних державах, передусім авторитарних держав-сусідів (Китай, Північна Корея, Росія). Політику Японії схарактеризовано як дії на випередження. Підкреслено проактивний характер політики Японії, яка стає інструментом захисту суверенітету та цілісності від потенційних держав-агресорів. Констатовано, що нещодавні стратегічні зміни в Японії стали не лише результатом появи нових безпекових викликів у 2022 р., але і є результатом реформ, започаткованих прем'єр-міністром С. Абе, починаючи від 2006 р. Відзначено, що наразі всі реформи мають винятково оборонний характер. Перегляд Японією ключових документів, пов'язаних безпекою й обороною, зміна зовнішньополітичних акцентів, істотне збільшення